

Uit de Vereniging

Secretariaat Katholieke Vereniging voor Oecumene verhuist naar Utrecht

Op 1 oktober 2009 verhuist het secretariaat van de Katholieke Vereniging voor Oecumene (KVO) naar Utrecht. Het wordt gehuisvest in het kantoor waar ook het Secretariaat van het Katholiek Kerkgenootschap (SRKK) in Utrecht is ondergebracht. Het KVO is nu nog gevestigd te 's-Hertogenbosch. De verhuizing naar een meer centrale ligging en de aanwezigheid van diverse kerkelijke en oecumenische instellingen in Utrecht en directe omgeving, bieden de vereniging nieuwe kansen om haar taak als adviserende en dienstverlenende instelling voor oecumene nog beter uit te voeren. In het overleg met het SRKK zijn afspraken gemaakt die de zelfstandigheid van de KVO in de toekomst waarborgen. Bij de KVO werken vier mensen die vanaf 1 oktober vanuit Utrecht hun werkzaamheden zullen voortzetten. Door de verhuizing van het secretariaat naar Utrecht kan worden voorzien in een belangrijke kostenreductie, waardoor de activiteiten van de vereniging ook op termijn zijn zeker gesteld. Een bijkomend voordeel voor de medewerkers van de vereniging is, dat in Utrecht de verbindinglijnen met de centrale bureaus van de protestantse en katholieke kerken korter zijn. Activiteiten van de KVO zijn onder meer de ondersteuning van de katholieke inzet voor oecumene, het begeleiden van excursies naar Oosterse kerken en de bemiddeling in contacten met christenen uit andere landen. Daarnaast verzorgt de vereniging publicaties, cursussen en lezingen over thema's uit de wereldwijde oecumene. De KVO is in 2001 voortgekomen uit de samenvoeging tussen de St. Willibrord Vereniging (1948) en het Apostolaat voor de Oosterse Kerken (1927). De Vereniging zet zich in voor de zichtbare eenheid van de Kerk, de versterking van de oecumenische gezindheid in de Katholieke Kerk en is een adviesorgaan van de Bisschoppenconferentie. Tot de verhuizing blijft het secretariaat gevestigd aan de Walpoort 10 te 's-Hertogenbosch.

Lokaal

Interreligieuze dialoog bij gelegenheid van bisdomjubileum Den Bosch

Als we de eerbied voor God verliezen, zullen we op termijn ook de eerbied voor elkaar kwijtraken. Mgr. Hurkmans gaf aan het einde van de avond van de dialoog in Den Bosch nog enkele 'onderlijningen' van waar het volgens hem in het interreligieuze debat om gaat. Hij noemde de eerbied voor God als essentieel kenmerk. Het debat werd gehouden in het kader van het 450-jarig bestaan van het bisdom Den Bosch. Vertegenwoordigers van verschillende levensrichtingen waren uitgenodigd. Juist over het expliciet benoemen van God verschilden ze al snel van mening. De rooms-katholieke priester Antoin Bodar vindt de verticale lijn van wezenlijk belang. Hij maakte het onderscheid tussen orthodox en vrijzinnig. Volgens hem heeft de orthodoxie de toekomst, omdat ze de band met God uitgangspunt van denken laat zijn. Aan de andere kant van het spectrum verwoordde de atheïst Ger Groot als standpunt dat juist de rituelen en het doctrinaire geloof gevaarlijk zijn voor het geheel van de samenleving. Zij voeden de onverdraagzaamheid. De joodse, liberale rabbijn Hetty Groeneveld uit Tilburg sloot zich vergaand aan bij deze benadering van Groot. Ze vertelde dat een groot deel van de synagoge ooit bevestigend op de vraag had gereageerd of het geloof zonder God zinvol kon zijn. Een jood zonder religieus geloof is nog altijd een jood. Zij noemde het typerend dat de jood geen ambitie heeft zending te bedrijven. Een ieder heeft zijn eigen weg te gaan. Een derde van de ongeveer tachtig bezoekers onderschreef de stelling 'Je kan religieus zijn zonder God'. De meerderheid kon zich daar niet veel bij voorstellen. Verschillende bezoekers benadrukten de noodzaak van tolerantie. Ook het forum van deskundigen noemde in meerderheid ethiek en mystiek als gezamenlijke invalshoeken voor mensen ongeacht de

levensovertuiging. De Antwerpse leraar Arabische talen Abied Alsulaiman sloot aan bij Hans Küng en noemde het belangrijk elkaar in de religie te accepteren. Bodar noemde als gemeenschappelijk uitgangspunt de liefde, die Christus ook gepredikt heeft. Hij vroeg expliciet of de moslims het uitgangspunt onderschrijven. Hij had de indruk dat Mohammed duidelijk de trekken van een strijder heeft. Alsulaiman sprak dat tegen en noemde de verbindende kracht van Mohammed in zijn tijd. Ds. Klaas van der Kamp zorgde voor de gespreksleiding van de avond; daarmee onderlijnde het bisdom het belang van interreligieuze ontmoeting en interkerkelijke contacten. (Bron: Raad van Kerken). Voor meer informatie over het geloofsfeest zie. www.bisdombosch.nl

Vijftien jaar oecumene in Amersfoort-Noord

Oecumenische geloofsgemeenschap Het Brandpunt in Amersfoort-Noord viert met Pinksteren (31 mei) haar 15-jarig bestaan. De zaterdag ervoor delen jongeren van Het Brandpunt ballonnen uit op het nabijgelegen winkelcentrum Emiclaer. Het Brandpunt heeft in die vijftien jaar een uniek oecumenisch karakter ontwikkeld. Katholieken en protestanten hebben samen eigentijdse en aansprekende liturgische vormen gevonden, zonder het eigene van beide tradities los te laten. Tegelijk is Het Brandpunt een plek van ontmoeting geworden: ontmoeting met God, jezelf, de ander en de wereld. Dit komt tot uiting op allerlei manieren, van een dagelijkse openstelling, aandacht voor collectiedoelen, stilte in de vieringen en een intentieboek voor persoonlijke voorbeden. Er zijn niet veel oecumenische kerken in Nederland. Toch lukt het in Amersfoort-Noord om als één bestuurlijk geheel te functioneren. Ook kent Het Brandpunt vele enthousiaste en betrokken vrijwilligers die in tal van werkgroepen, commissies en projecten actief zijn. Elke zondag om 10.00 uur is er een viering, afwisselend door een katholieke en een protestante voorganger. Eenmaal per maand is er een themaviering, eerder deze maand over 'Levenskunst' waarbij Brandpunters elkaar over hun bronnen van inspiratie vertelden. Er zijn verschillende nevenactiviteiten voor speciale doelgroepen als jongeren, kinderen en senioren. In de begintijd kende Het Brandpunt een babyboom met een groot aantal doopvieringen. Vijftien jaar later is het accent verschoven naar activiteiten voor tieners, met Lighthouse, Brandhoutcafé en Tienercafé. De Pinksterviering op zondag 31 mei onderstreept het oecumenische en ontmoetingskarakter van Het Brandpunt, met een katholieke en een protestantse voorganger. Ook zijn er gasten uit verschillende werelddelen aanwezig. De dag erna, 2e Pinksterdag, doet een grote groep kinderen Eerste Heilige Communie in Het Brandpunt. Christenen vieren met Pinksteren de komst van de Heilige Geest in de wereld, die mensen inspireert en met elkaar verbindt. Wie een viering in Het Brandpunt wil meemaken, is elke zondag welkom, niet alleen met Pinksteren. Van maandag tot en met vrijdag van 10.00 tot 12.00 uur zijn het kerkgebouw en het stiltecentrum geopend voor vrije inloop. Gastmensen heten bezoekers welkom met een kopje koffie. (LOP-nieuws).

Nederland

Vertegenwoordigers van kerken in gesprek met vertegenwoordigers van regering

De menselijke waardigheid dient uitgangspunt te zijn bij de behandeling van maatschappelijke vraagstukken. Het gaat hier om een basiswaarde zowel voor de kerken als voor de politiek. Dat betoogden vertegenwoordigers uit de kerken maandag tijdens een gesprek met minister-president Balkenende, vice-premier Rouvoet en minister Hirsch Ballin van Justitie. Aan de orde kwamen de thema's economische crisis, bevorderen van respect in de samenleving, immigratie en integratie, de toekomst van jeugd en gezinnen, en religieus erfgoed. De kerken benadrukken dat het in de samenleving gaat om *elke mens* en om *heel de mens*. Menselijke waardigheid gaat vooraf aan het spreken over rechten en plichten en is niet onderhandelbaar. Voor de kerken is dit een belangrijke toetssteen, ook in deze periode van economische crisis. De kerken krijgen voortdurend signalen dat de krantenberichten over de gevolgen van de recessie realiteit zijn in het leven van veel mensen. Daarom participeren tal van diaconieën in voedselbanken en in projecten rondom de schuldenproblematiek. Het gaat zowel om hulp bij schuldsanering, als om het voorkomen van torenhoge schulden bij vooral jongeren en alleenstaande moeders. Daarnaast dragen kerken ook bij aan een waarde(n)volle toekomst van jeugd en gezinnen door

cursuswerk op het vlak van opvoeding en relaties. Aan het gesprek werd vanuit de kerken deelgenomen door: Lt. Kolonel mw. dr. C. A. Voorham (Leger des Heils), drs. P. The Gwan Tjaj (SKIN-kerken), ds. P.B. Sleebos (Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten), ds. P. van der Kraan (Contactorgaan Gereformeerde Gezindte), mgr. drs. A. H. van Luyn (Rooms-Katholieke Kerk), mgr. dr. J.H.J. van den Hende (Rooms-Katholieke Kerk), mevr. ds. A. Haasnoot (Protestantse Kerk in Nederland), dr. A.J. Plaisier (Protestantse Kerk in Nederland), drs. H.J. van Hout (Raad van Kerken in Nederland (Bron: www.raadvankerken.nl)).

Lopen voor Mor Gabriël op Enschede Marathon

Op 26 april 2009 werd te Enschede de 41ste Enschede Marathon gelopen met achtduizend lopers en 70.000 bezoekers. Vanuit de Assyrische Jeugd Federatie en het Assyrische Genocide Centrum Seyfo liepen ook leden van de Syrisch-orthodoxe gemeenschap mee, door de genoemde organisaties liever 'Assyriërs' genoemd. Met deze Assyrische deelname wierf men dit jaar fondsen voor het bedreigde Syrisch-orthodoxe klooster Mor Gabriël in Zuid-oost-Turkije. Sinds augustus 2008 (maar tevoren was de spanning ook al te snijden) hebben de dorpschouwen (mukhtars) van drie omliggende dorpjes met Koerdische moslim-inwoners een proces tegen het klooster aangespannen, omdat dit onrechtmatig land zou bezitten, dat eigenlijk de dorpselingen zou toekomen. Het standpunt van het klooster is dat men die grond al bezit sinds zijn oprichting in 397, vele eeuwen voordat de islam ontstond en er sprake was van een Osmaans Rijk of een Turkse Staat. Het standpunt van bisschop Samuel Aktaş is dat dit een actie is om de christenen uit de regio weg te pesten door een voor hen zo belangrijk klooster keihard aan te pakken. De sfeer in de traditioneel Syrisch-orthodoxe regio Tur Abdin in Zuid-oost-Turkije ademt een anti-christelijke stemming, die bijvoorbeeld tot uiting komt door het gooien van stenen door kinderen naar taxi's bij ene christelijke bruiloft. Turkse autoriteiten zien rond Mor Gabriël een seculier conflict over landbezit dat op een oneigenlijk godsdienstig niveau wordt getild. Het zou helemaal geen poging zijn de laatste christenen weg te pesten. Velen zien in het gerechtelijk proces dat veel mediabelangstelling heeft vanuit het Westen en al een paar keer is uitgesteld, een lakmoesproef voor Turkijes geschiktheid om toe te treden tot de EU. De kansen van het land tot EU-lidmaatschap zijn de laatste jaren in het nadeel van Turkije verkeerd, door de steeds groter wordende tegenstand in EU-landen zelf. De Assyrische deelname aan de Enschede Marathon wilde aandacht en solidariteit oproepen voor Mor Gabriël. In de tweede helft van mei jl. kondigde oecumenisch patriarch Bartholomeos I ook aan zich tot het Europese Hof voor de Mensenrechten te Straatsburg te zullen wenden, indien de Turkse overheid beslag zou blijven leggen op parochiebezittingen van de Kerk van Constantinopel. Hierdoor kunnen de plaatselijke orthodoxe geloofsgemeenschappen niet de gewone kerkelijke activiteiten ontwikkelen binnen de eigen gebouwen kunnen die ze vaak al eeuwen hebben.

Europees

De kerken en de Europese verkiezingen

Van 4 tot 7 juni vinden in de 27 lidstaten van de Europese Unie de verkiezingen plaats voor het Europese parlement. In Nederland zijn de verkiezingen op 4 juni. De Raad van Kerken in Nederland bracht in april van dit jaar een voorbede voor gerechtigheid en vrede in Europa (www.raadvankerken.nl). Mgr. A. van Luyn, voorzitter van de Bisschoppenconferentie en van de Commissie van Europese Bisschoppenconferenties (Comece) noemde in een weblog dat hij op uitnodiging van de NOS schreef 'het proces van Europese integratie een antwoord op oorlog en noodlottige vormen van totalitarisme. Door deel te nemen aan de verkiezingen nemen gelovigen 'medeverantwoordelijkheid voor de opbouw van Europa'. Deelname aan de verkiezingen is volgens de COMECE-voorzitter een voorrecht van de vrede, dat tegelijkertijd vraagt om verantwoordelijkheid en actieve deelname (www.katholiek nederland.nl). De Conferentie voor Europese Kerken (CEC) publiceerde op de website een uitvoerige handreiking voor de kerkelijke betrokkenheid bij de Europese politieke agenda. De Charta oecumenica, het handvest voor samenwerking tussen de kerken in Europa dat in 2001 in Straatsburg werd vastgesteld, is daarvoor een belangrijke inspiratiebron. In de handreiking komen de volgende

onderwerpen aan bod: 1. klimaatverandering en milieu, 2. vreemdelingen en asielbeleid, 3. armoede en sociale uitsluiting en 4. vrede en ontwikkeling.

(<http://www.ecumenicalvoices2009.eu/>).

Ombuigingen in CEC

Zowel de protestantse kerken als de orthodoxe kerken bereiden zich in eigen kring voor op de assemblee van de Europese Kerkenconferentie (CEC), die plaatsvindt in juli 2009 in Lyon. Op die manier proberen de kerken hun invloed te doen gelden en een eigen stempel te zetten op de oecumenische beweging. De Anglicaanse priester Colin Williams, secretaris-generaal van de CEC, heeft dat vertelt op een bijeenkomst van secretarissen van de Nationale Raden van Kerken in St. Pölten eind april 2009. De voorbereidingen van de assemblee zijn in volle gang en de documenten die daar bij horen zijn te vinden op de website van de CEC (<http://www.cec-kek.org/>). Men wil in Lyon vooral vooruit kijken, vertelde Williams. Er zijn consultaties gehouden om visie te ontwikkelen. Twee thema's springen er uit. CEC moet strategischer worden. Tot nu toe neemt men te veel een boodschappentas van thema's mee. Het is van belang minder thema's te kiezen en zich daarbij te laten leiden door een duidelijke strategie, vindt Williams. Een tweede aandachtspunt is de onderlinge coherentie van de verschillende oecumenische organisaties. De CEC functioneert vanuit vier deelverbanden. Dat brengt een zekere verkokering met zich mee. De onderdelen moeten meer in elkaar schuiven. Church en Society en Churches and Dialoge moeten bijvoorbeeld beiden bijdragen om verschillen in elkaar te schuiven. Mogelijk dat het ook op één plaats moet en niet zoals nu nog te doen gebruikelijk met kantoren in Geneve en in Brussel. De CEC viert in Lyon het 50 jarig bestaan. Het oecumenische landschap in 2009 is radicaal anders dan in 1959. Williams noemt het van belang om adequaat om te gaan met de nieuwe werkelijkheid van Europa. Vragen als die rond de secularisatie vragen om een inhoudelijke verwerkingen. Ook allerlei organisatorische vragen zijn van belang, die op die manier in 1959 minder speelden. Hij noemt als voorbeeld de vraag hoe men als oecumenisch ingestelde kerken omgaat met pentecostals en met vrije kerken; juist deze kerken groeien en bieden blijkbaar een aansprekend model van christen-zijn voor velen. Een andere vraag betreft de relatie naar de migrantenkerken.

Williams noemt verder als relevante vragen voor de CEC de omgang met de Rooms-Katholieke Kerk. En een adequaat inspelen op de oecumenische bewegingen buiten de oecumenische organisatie om. Williams doelt daarbij op gemeenschappen als die van Iona en de Faicalare-beweging. Een laatste deel van de afstemming betreft de relatie met de Wereldraad van Kerken, de Lutherse Wereldfederatie en de WARC. Er gaat vanuit Nederland een brede delegatie naar de assemblee van de CEC die van 14 tot 21 juli gehouden wordt, te weten: Ineke Bakker (OIKOS), June Beckx (SKIN), Klaas van der Kamp (RvK), Huub Lems (PKN), Goos Minderman (Remonstrantse Broederschap), Evert Overeem (PKN), Arjan Plaisier (PKN), Dick Schoon (Oud-Katholieke Kerk), Katja Tolstaja (PKN), Geesje Werkman (PKN), Sharisa Wirht (Evangelische Broedergemeente), Rinze-Martin Witteveen (Bond van Predikanten), Astrid Zomervrucht (Oud-Katholieke Kerk) en Heleen Zorgdrager (PKN).

Lukashenko *homo oecumenicus*?

President Alexander Lukashenko van Belarus (Wit-Rusland) stelde begin mei 2009 voor om in zijn land een ontmoeting te organiseren tussen de nieuwe Russische patriarch Kirill van Moskou en paus Benedictus XVI van Rome. Al sinds de val van de Muur wordt een ontmoeting tussen de kerkvorsten van de beide kerkelijke hoofdsteden verhoopt. Echter, onder wijlen paus Johannes Paulus II en patriarch Alexij II zaliger waren de voorwaarden kerkpolitiek gezien dermate ongunstig dat hier nooit iets van gekomen is. Het vooruitlopen op nieuwe mogelijkheden door Lukashenko, die wel de laatste dictator van Europa wordt genoemd, strandde meteen. Het Russisch-orthodoxe patriarchaat van Moskou reageerde afwijzend bij monde van aarts priester Georgij Ryabikh, plaatsvervangend hoofd van het buitenlanddepartement van het patriarchaat. Hij verklaarde dat als er ooit een ontmoeting zou komen tussen patriarch en paus, zij beiden rechtstreeks de plaats van ontmoeting wel zelf zouden vaststellen. "Zowel de Russisch-orthodoxe Kerk als de Rooms-katholieke Kerk hebben

geen tussenpersonen nodig om over dergelijke zaken te besluiten.” De speculaties over een topontmoeting en de (vooral van rooms-katholieke zijde) geventileerde goede intenties voor zo'n ontmoeting vormen al twintig jaar een bij tijd en wijle terugkerend, vooralsnog vruchteloos ritueel. Wellicht dat enige relativerende troost kan worden geput uit het feit dat vader Georgij Ryabykh verklaarde dat de relaties tussen de Russisch-orthodoxe Kerk en de Rooms-katholieke Kerk niet beperkt zijn tot een ontmoeting op het hoogste niveau, nl. van de kerkleiders. “We hebben een lopende communicatie, inclusief afspraken om problemen op te lossen die in onze bilaterale relatie ontstaan, die ons de mogelijkheid geeft om elke zaak te bespreken die van belang is voor de hedendaagse wereld” Met andere woorden, de voor beide echt belangrijke zaken lopen toch wel tussen Rome en Moskou. (Bron: Orthodox News).

Roeblov's Drie-eenheidsicoon in slechte staat

De Drie-eenheidsicoon van Andrej Roeblov, icoonschilder en monnik, verkeert in een kritieke staat. De beroemde icoon hangt in de al even beroemde Tretjakov Galerie te Moskou. De icoon zou een één millimeter brede scheur van boven tot onder hebben. De icoon, die als kunstobject een soort Mona Lisa-status heeft, is ongeveer 600 miljoen dollar waard. Het verplaatsen van de icoon buiten de galerie, dat alleen kan geschieden als restaurateurs hiertoe het groene licht geven, zou al 4 miljoen dollar kosten, aldus Alexander Avdejev, Russisch minister van cultuur. Om over de kosten en de verzekering van de restauratie zelf nog maar te zwijgen. Roeblov's Drie-eenheidsicoon, die ooit voor Rusland op een lokale synode werd vastgesteld als hét voorbeeld voor het schilderen van de Drie-eenheid, heeft niet alleen een grote artistieke waarde, maar ook en vooral een religieuze. Hij is ook in het westen een van de meeste bekende, gecopieerde en becommentarieerde orthodoxe iconen vanwege zijn belangrijke theologische en esthetische waarde. (Bron: Orthodox News).

Sep Blatter ontvangt orthodoxe onderscheiding

De voorzitter van de FIFA (Fédération Internationale de Football Association), de Zwitser Sep Blatter, ontving bij zijn bezoek in mei aan Moldova de hoogste onderscheiding van de Moldovaanse Orthodoxe Kerk, die van “Stefan de Vrome, de Grote en Heilige”, hem toegekend door Zijne Heiligheid Vladimir, metropoliet van Chişinău en Geheel Moldova. De Moldovaanse Orthodoxe Kerk, met officieel 1255 parochies de grootste kerk in dit vrijwel geheel orthodoxe land, is een autonome kerk, die ressorteert onder het Russisch-orthodoxe patriarchaat van Moskou. “Ik ben diep ontroerd door deze onderscheiding. Voor mij hebben godsdienst en voetbal ten minste één ding gemeenschappelijk: ze geven hoop aan mensen en zetten hen in beweging”, aldus voorzitter Blatter. Als niet beleefdheid en onkunde het hadden voorkomen, dan had de kerkelijk geridderde voetbalfederatie-voorzitter minstens nog aan één andere treffende overeenkomst kunnen denken; er is altijd wel reuring. Zo leeft de Moldovaanse Orthodoxe Kerk onder Moskou in openlijk conflict met een andere tegenspeler op het zelfde kerkelijke veld: de in 1992 heropgerichte Metropolie van Bessarabië met 84 parochies, die onder leiding staat van metropoliet Petru Păduraru en valt onder het Roemeens-orthodoxe patriarchaat van Boekarest.

Wereldwijd

Paus bemoedigt christenen H. Land

In de tijd voorafgaand aan het pauselijk bezoek half mei 2009 aan het H. Land (Jordanië, Israël, en de Palestijnse Gebieden, meer bepaald de Westbank) leek het naderende bezoek door de christenen aldaar - zowel oosterse als westerse, katholieke en niet-katholieke - vooral toegejuicht te worden. Pal voor het bezoek echter verschenen er in de pers ook tegengeluiden,

als zou het pausbezoek niet alleen gevoelig liggen bij joden (vanwege Williamson) en moslims (vanwege 'Regensburg'), maar ook bij christenen, en zelfs katholieken, zelf. Aangevoerde reden: iedere mogelijke pauselijke misstap of 'slip of the tongue' zou per saldo op rekening komen van de toch al kwetsbare christelijke minderheid. Het is moeilijk om op grond van de nieuwsberichten de balans van dit moeilijke pausbezoek op te maken, ook wat de christenen betreft. Zeker is dat Benedictus XVI zich uitdrukkelijk uitgesproken heeft richting de christenen in het H. Land. Tijdens een eucharistieviering, die vrijwel geheel in het Arabisch werd gevierd, op 10 mei in het internationale stadion te Amman, de Jordaanse hoofdstad, drukte hij de midden-oosterse katholieken zowel het blijven koesteren van hun erfgoed op het hart als ook de solidariteit met hen van de kerk in heel de wereld. Tijdens de eucharistie te Betlehem (Palestijnse Gebieden) op 13 mei bemoedigde hij eveneens de Palestijnse christenen in hun moeilijke situatie. Hij riep hen op om van hun kerken en parochies plaatsten van dialoog en praktische liefde te maken. Hij sprak ook zijn leedwezen uit met de inwoners van Gaza die als gevolg van het Israëlijsch-Palestijnse (vaak gewapende) conflict zoveel ontbering hadden te doorstaan. Gaza was het enige gebied dat de paus niet bezocht. Er wonen daar temidden van bijna anderhalf miljoen (moslim)inwoners zo'n 2500 à 3000 christenen, meest Grieks-orthodoxe Arabieren. Er zijn niet meer dan 200 katholieken. Bij de dienst in Betlehem konden enkele tientallen Gazaanse christenen aanwezig zijn. De christenen van Gaza hebben het niet gemakkelijk in een gebied dat door de islamistische Hamas wordt geregeerd en door Israël en het buurland Egypte vrijwel volledig van de buitenwereld is afgesloten. Op 15 mei had de paus een oecumenische ontmoeting met het Grieks-orthodoxe patriarchaat te Jeruzalem met vertegenwoordigers van de christelijk kerken van de stad. Daar herhaalde hij het belang van een blijvende christelijke presentie in de regio, met name heel uitdrukkelijk in Jeruzalem, maar onderstreepte ook het belang van de theologische oecumenische dialoog tussen de kerken.

Paus bemoedigt christenen H. Land

In de tijd voorafgaand aan het pauselijk bezoek half mei 2009 aan het H. Land (Jordanië, Israël, en de Palestijnse Gebieden, meer bepaald de Westbank) leek het naderende bezoek door de christenen aldaar - zowel oosterse als westerse, katholieke en niet-katholieke - vooral toegejuicht te worden. Pal voor het bezoek echter verschenen er in de pers ook tegengeluiden, als zou het pausbezoek niet alleen gevoelig liggen bij joden (vanwege Williamson) en moslims (vanwege 'Regensburg'), maar ook bij christenen, en zelfs katholieken, zelf. Aangevoerde reden: iedere mogelijke pauselijke misstap of 'slip of the tongue' zou per saldo op rekening komen van de toch al kwetsbare christelijke minderheid. Het is moeilijk om op grond van de nieuwsberichten de balans van dit moeilijke pausbezoek op te maken, ook wat de christenen betreft. Zeker is dat Benedictus XVI zich uitdrukkelijk uitgesproken heeft richting de christenen in het H. Land. Tijdens een eucharistieviering, die vrijwel geheel in het Arabisch werd gevierd, op 10 mei in het internationale stadion te Amman, de Jordaanse hoofdstad, drukte hij de midden-oosterse katholieken zowel het blijven koesteren van hun erfgoed op het hart als ook de solidariteit met hen van de kerk in heel de wereld. Tijdens de eucharistie te Betlehem (Palestijnse Gebieden) op 13 mei bemoedigde hij eveneens de Palestijnse christenen in hun moeilijke situatie. Hij riep hen op om van hun kerken en parochies plaatsten van dialoog en praktische liefde te maken. Hij sprak ook zijn leedwezen uit met de inwoners van Gaza die als gevolg van het Israëlijsch-Palestijnse (vaak gewapende) conflict zoveel ontbering hadden te doorstaan. Gaza was het enige gebied dat de paus niet bezocht. Er wonen daar temidden van bijna anderhalf miljoen (moslim)inwoners zo'n 2500 à 3000 christenen, meest Grieks-orthodoxe Arabieren. Er zijn niet meer dan 200 katholieken. Bij de dienst in Betlehem konden enkele tientallen Gazaanse christenen aanwezig zijn. De christenen van Gaza hebben het niet gemakkelijk in een gebied dat door de islamistische Hamas wordt geregeerd en door Israël en het buurland Egypte vrijwel volledig van de buitenwereld is afgesloten. Op 15 mei had de paus een oecumenische ontmoeting met het Grieks-orthodoxe patriarchaat te Jeruzalem met vertegenwoordigers van de christelijk kerken van de stad. Daar herhaalde hij het belang van een blijvende christelijke presentie in de regio, met name heel uitdrukkelijk in Jeruzalem, maar onderstreepte ook het belang van de theologische oecumenische dialoog tussen de kerken.

TIPS EN AGENDA

Godskennis en menswording; Twee symposia over werk en actualiteit van Athanasius. Op vrijdag 12 juni 2009 en 11 december 2009 organiseert het Centrum voor Patristisch Onderzoek van de Vrije Universiteit en de Universiteit van Tilburg een tweetal symposia over leven, werk en actualiteit van de kerkvader Augustinus. Hoofdspreker op beide symposia zal zijn dr. E.P. Meijering. Hij aanvaardde op 1 januari 2009 een gasthoogleraarschap aan de Faculteit der Godgeleerdheid van de VU. Informatie en aanmelding per email j.nauta@th.vu.nl of secretariaat@theofilos.vu.nl.

Op weg naar Damascus, het begin van een nieuw leven, Tentoonstelling O.L. Vrouw Hemelvaart – St. Josephkerk, Herensingel 3 Leiden. Van 20 tot 28 juni 2009 organiseert de Nederlandse afdeling van Communione e Liberazione in het kader van het Paulusjaar een tentoonstelling. Deze tentoonstelling die eerder vertoond werd in Rome, Jeruzalem, Damascus, Malta en in Moskou, is gemaakt door Franciscanen van het Heilig Land en de Priesterfraterniteit van de H. Carolus Borromeüs. Voor een impressie zie: <http://www.itacaeventi.it/eventi/mostre/sulla-via-di-damasco/>

Nacht der Kerken in Emmen en Rotterdam. Overgewaaid uit Duitsland en Oostenrijk is de Nacht der Kerken ook in Nederland een begrip aan het worden. In Emmen vindt dit evenement voor de eerste keer plaats. De Raad van Kerken van Emmen heeft de kerkennacht georganiseerd. De activiteiten concentreren zich in en om de Grote Kerk in het centrum van Emmen (zie www.raadvankerkenemmen.nl). De kerkennacht zal gehouden worden van vrijdagavond 19 juni 23.00 uur tot en met zaterdagmorgen 20 juni 5 uur. De toegang is gratis. Op 20 juni, 18.00 tot 24.00 uur wordt in Rotterdam voor de tweede keer de Nacht der Kerken gehouden. Er doen dit jaar 40 kerken mee, verspreid over 6 verschillende wijken in de stad. Informatie over de achtergrond en de deelnemende kerken is te vinden op de website www.nachtderkerken.nl.

Symposium 'Dromen van kerkmuziek'. Op 27 juni a.s. zal in de Opstandingskerk te Enschede een symposium plaatsvinden over de toekomst van Nederlandse liturgische muziek. Het symposium wordt georganiseerd door de Stichting Centrum voor de Kerkzang en aangeboden aan Gerrit Baas vanwege zijn afscheid als voorzitter. De afgelopen jaren was Gerrit Baas sturende kracht achter toekomstgerichte vernieuwingen binnen het Centrum. Sprekers op dit symposium zijn: Nienke van Andel (theoloog, promovendus Liedboek en Nieuw Liedboek), Richard Bot (kerkmusicus, vz. NSGV), Annemarie de Heer (Kerkmuziekdagen voor de Jeugd), Jan de Jong (kerkmusicus, uitgever), Wim Ruessink (kerkmusicus), Sytze de Vries (theoloog, schrijver van liturgische teksten) en Dirk Zwart (kerkmusicus, Stichting Nieuwe Kerkmuziek). Ieder van hen zal hardop dromen van kerkmuziek en een lied laten zingen dat naar zijn/haar mening toekomst heeft. De samenzang wordt ondersteund en afgewisseld door de cantorij 'Amici Cantoris' o.l.v. Heleen Steenbergen. Iedereen die kerkmuziek een warm hart toedraagt is van harte welkom. Aanmelden (graag uiterlijk 20 juni) kan bij Irene Gootjes, secretaris van het Centrum. E-mail: i.gootjes@planet.nl, tel. 026-3811610. Het symposium is geheel gratis toegankelijk, incl. koffie, thee en lunch. Aanvang: 10.30 uur, ontvangst met koffie/thee om 10.00 uur. Het adres van de Opstandingskerk is Zonstraat 9, Enschede. (LOP-nieuws)

Deze digitale nieuwsbrief wordt u gratis aangeboden door de Katholieke Vereniging voor Oecumene. De vereniging is geheel afhankelijk van contributies en giften. Steun het werk voor de oecumene van onze vereniging met een gift op giro 801919 ten name van Katholieke Vereniging voor Oecumene in Den Bosch. Hartelijk dank!!!